

Jan den Haen (1630-1676)

Goudse zeeheld zonder praalgraf

Nico Habermehl

De in 1630 te Gouda geboren Jan den Haen was de zoon van messenmaker Jan Jansz den Haen en diens tweede vrouw Aefken Crijnen Hola. In 1650 werkte Den Haen als schrijver bij zijn oom kapitein Cornelis Hola. Drie jaar later voer hij op de *Bommel*. In 1658 wordt Den Haen als luitenant vermeld, waarvoor hij eind 1656 van stadswege was aanbevolen. Zijn benoeming tot buitengewoon kapitein volgde in 1659. In die functie voerde hij het bevel over de *Haarlem*, een schip bewapend met 40 kanons en een bemanning van 190 koppen, bij de tocht van Michiel Adriaensz. de Ruyter naar de Sont. Omdat 53 opvarenden door ziekte stierven, kon Den Haen nauwelijks aan de gevechten deelnemen. Zijn latere bekendheid heeft hij vooral te danken aan zijn onverschrokken optreden tijdens de vele zeeoorlogen die tussen 1665 en 1676 plaatsvonden.

Turfmarkt 142.

Privéleven

Jan den Haen, die aan de Markt woonde, trouwde eind 1652 in de Goudse Sint-Janskerk met Magdalena Cools. Zij vestigden zich in een huis Achter de Vismarkt. In september 1653 werd daar zoon Jan geboren. Een lang leven was hem niet beschoren. Nog datzelfde jaar stierf hij. Door het voortijdige overlijden van Magdalena in september 1655 was het huwelijk slechts van korte duur. In januari 1658 hertrouwde Den Haen met Hillegond Hendricksdr Kleinmeel. Uit dit huwelijk werd in november van datzelfde jaar zoon Johannes en drie jaar later dochter Effye (Aefje) geboren. Johannes nam in oktober 1688 als volontair deel aan de tocht van stadhouder Willem III naar Engeland. Hij verdronk begin 1689 in de haven van Plymouth.

Den Haen kocht in 1654 het huis 'De bonte koe', Turfmarkt 92/94. Wel rustte op dit pand nog een hypotheek, maar die loste hij in 1661 af. Van de 10.000 pond die hij in 1666 als beloning voor de verovering van de *Charity* had ontvangen, kocht Den Haen een jaar later het pand Turfmarkt 142, dat in 1757 eigendom werd van de latere vice-admiraal Roemer Vlaccq. In 1673 kocht Den Haen nog de voormalige Barbarakapel op de hoek van de Keizerstraat en de Kuiperstraat.

Verovering van de Charity

De gespannen verhouding met Engeland leidde in 1665 tot de Tweede Engelse Oorlog. Op 13 juni

1665 ging de Nederlandse vloot van meer dan honderd schepen, bemand met 21.500 koppen en bewapend met 4.864 kanons, onder bevel van Jacob van Wassenaer van Obdam voor de kust van Lowestoft de strijd aan met een ongeveer even grote Engelse scheepsmacht. De slag liep voor de Nederlanders uit op een regelrechte ramp. Van Obdam vloog met zijn schip de lucht in, waarbij hij het leven verloor, en zijn plaatsvervanger sneuvelde eveneens.

Zeventien oorlogsschepen gingen verloren en zo'n 5.000 zeelieden werden gedood, raakten gewond of werden gevangen genomen. Slechts één succesje viel te melden. Kapitein Jan den Haen enterde de *Charity* (46 stukken), een voormalige Nederlandse prijs, en veroverde het schip.

Hiervoor werd hij rijkelijk beloond. Na terugkeer van de zwaar gehavende vloot werden de schepen in snel tempo gerepareerd. In augustus nam De Ruyter het bevel op zich. Tot een nieuwe zeeslag dat jaar kwam het niet meer, hoewel de vloot nog lang in zee bleef.

De Barbarakapel is in bezit geweest van Den Haen.

Foto: collectie auteur.

In gevecht met de Britten

Eerst in juni 1666 vond een tweede confrontatie plaats: de Vierdaagse Zeeslag. De strijd die tussen Duins en Duinkerken werd uitgevochten, eindigde in een duidelijke, maar geen beslissende zege voor de Nederlanders. Opnieuw onderscheidde Den Haen zich toen hij samen met Tromp en enkele kapiteins de Engelse linie wist te verbreken. Direct werden zij door vijandelijke schepen omsingeld. Gelukkig wist een oplettende De Ruyter hen tijdig te ontzetten. Zes weken later waren de rollen omgekeerd. In de Tweedaagse Zeeslag versloegen de Engelsen de Nederlanders voor Duinkerken en Nieuwpoort, ondanks het heldhaftige optreden van kapitein Den Haen.

De succesvolle tocht naar Chatham in juni 1667 bracht de Nederlanders genoegdoening. Een grote Nederlandse vloot zeilde de Theems op en in een verrassingsaanval werden zoveel mogelijk opgelegde oorlogsschepen in brand gestoken, tot zinken gebracht of veroverd. In totaal verloren de Engelsen vijftien schepen, waaronder het vlaggenschip *Royal Charles*, dat in triomf werd meegevoerd naar het vaderland. Korte tijd later werd in Breda vrede gesloten.

Veel doden en zwaargewonden

Aan de relatief rustige jaren voor de Republiek na de Vrede van Breda kwam in 1672 een abrupt einde. Frankrijk en de stadstaten Munster en Keulen vielen de Republiek binnen, terwijl Engeland met een invasie dreigde. Op 7 juni kwam het bij Solebay tot een zeeslag met de Nederlandse vloot onder bevel van De Ruyter. Ondanks zijn zwak-

kere vloot wist De Ruyter de Engels-Franse combinatie te weerstaan. Daarmee was het gevaar van een invasie voorlopig afgewend. Opnieuw wist de inmiddels tot schout-bij-nacht bevorderde Den Haen zich door zijn moedig optreden te onderscheiden. De 34 doden en 36 gewonden die zijn schip telde, laten zien dat hij de strijd niet schuwde. Zijn optreden bleef niet onopgemerkt. Toen vice-admiraal Isaac Sweers de plaats van de gesneuvelde luitenant-admiraal Van Ghent innam, werd Den Haen in diens plaats aangesteld tot tijdelijk vice-admiraal.

Vlagvertoon voor de Britse kust

Op 7 juni 1673 streed schout-bij-nacht Den Haen in de voorhoede tegen de gecombineerde Engels-Franse vloot bij Schoneveld, voor de kust van Walcheren en Zeeuws-Vlaanderen. Tijdens hevige gevechten raakte het schip van Den Haen zo zwaar beschadigd dat hij op een ander vaartuig moest overstappen. Een week later vond bij Schoneveld opnieuw een slag plaats tussen de Nederlanders en de Engels-Franse vloot. Kort daarop voeren zestien schepen en enkele branders onder bevel van schout-bij-nacht Den Haen naar Engeland om de vijandelijke vloot te observeren, maar bovenal om Europa te laten zien wie de baas op zee was. Hij won de nodige berichten in en liet enkele adviesjachten de Theems verkennen. Vervolgens keerde Den Haen terug om verslag uit te brengen. Op 3 juli stak een vloot in zee om enkele dagen later voor de kust van Engeland te arriveren. Spoedig keerde de schepen terug vanwege een besmettelijke aan de pest grenzende ziekte die de bemanning teisterde. Zo telde het schip van den Haen maar liefst 59 zieken.

Bevordering tot vice-admiraal

De beslissende zeeslag vond op 21 augustus bij Kijkduin plaats. Den Haen raakte in de voorhoede in zo'n hevige strijd met de Engelsen verwickeld dat hij genoodzaakt was op een ander schip over te stappen. Ondanks hun geringere sterkte behaalden de Nederlanders een strategische overwinning. Het gevaar voor een invasie vanuit zee was hiermee voorgoed geweken. Den Haen ontving voor zijn optreden een rentebrief van 1.000 gulden en werd bevorderd tot vice-admiraal. In februari 1674 werd met Engeland de Vrede van Westminster gesloten.

Conflicten met De Ruyter

De oorlog met Frankrijk ging nog enkele jaren door. Een vloot onder bevel van Cornelis Tromp, waarvan ook Den Haen deel uitmaakte, voerde dat jaar verschillende landingen op de Franse kust uit die voor veel onrust zorgden. In strijd met zijn orders voer Tromp en met hem Den Haen op Spaanse uitnodiging naar Cadiz en Barcelona. Daar konden zij niets tegen de Fransen uitrichten. Na terugkeer in het vaderland kwam deze actie Tromp op een scherpe reprimande te staan.

In 1675 maakte Den Haen als vice-admiraal deel uit van de vloot die onder bevel van De Ruyter naar de Middellandse Zee voer om de Spanjaarden te steunen in hun strijd tegen de Fransen. Tijdens een hevige storm raakte Den Haen met zijn smaldeel van de vloot verwijderd. Tegen zijn instructie in voer hij naar Napels. Een ontstemde De Ruyter gelaste hem onmiddellijk terug te keren. Na een oponthoud in Palermo voegde Den Haen zich weer bij de schepen van De Ruyter. Dit eigenmachtig optreden van Den Haen kwam zijn relatie met De Ruyter niet ten goede.

Op 8 januari 1676 kwam het tot een treffen tussen de Nederlanders en de Fransen bij Stromboli. Den Haen, die de achterhoede aanvoerde, boekte enkele successen, maar desondanks eindigde de slag onbeslist. Uit een brief van De Ruyter aan Den Haen, geschreven op 2 februari 1676 in het zicht van het eiland Elba, blijkt dat de onderlinge verhouding tussen beide vlootvoogden niet optimaal was. De Ruyter beklaagt zich over

Den Haens 'aloude ongerustheid' (onrust, moeilijke geaardheid) en brengt hem op zeer ernstige toon de onjuistheid van zijn beschuldigingen onder het oog alsof hij (De Ruyter) hem niet overeenkomstig zijn rang zou behandelen. Den Haen zocht de volgende dag De Ruyter op, ontkende alles en verzocht 'vruntschap'.

Kort daarop ontstond er een hevige twist tussen schout-bij-nacht Pieter van Middelland en Den Haen, die zijn plaatsgenoot voor 'een schelm, ja een dubbelen schelm' uitschold. De twist werd door De Ruyter bijgelegd, maar het nam hem niet voor Den Haen in. Ook de secretaris van de Admiraliteit van Amsterdam dacht niet gunstig over Den Haen.

Opvolger van De Ruyter

Op 22 april troffen beide vloten elkaar opnieuw, nu bij Syracuse aan de voet van de Etna. De Fransen behaalden de overwinning, ook al zag Den Haen dat anders: 'Naedat wij den anderen met alle krachten, ende seer furieus omtrent twee uyren langh hadden bevochten, soo heeft het den goedertieren God belieft, de vijanden te doen wijcken ende voor ons deijnsen, die wij in den manenscheijn tot omtrent acht uyren toe, al canonnerende hebben vervolgd'. Rampzalig was dat tijdens het gevecht een kogel het been van De Ruijter had verbrijzeld. Aanvankelijk was er hoop op herstel, tot de wondkoorts toesloeg. Omgeven door zijn kapiteins stierf de Ruijter op 29 april. Twee dagen later nam Den Haen het bevel op zich en liet hij de admiraalsvlag van zijn schip *Gouda* waaien.

In Palermo werd direct begonnen met het herstel van de schepen. Tot ergernis van Den Haen verliepen de herstelwerkzaamheden bijzonder traag. Bovendien beschikte hij over een beperkte hoeveelheid buskruit en kogels. Daarnaast stelde de Spaanse onderkoning onredelijke eisen, waaraan overigens niet werd voldaan. Den Haen zag de toekomst somber in. 'Ik heb' zo schreef hij, 'jaren achtereen de eere gehad, van Hunne Hoog Mogenden [Staten-Generaal] dienaar ter zee geweest te zijn, maar ik kan met waarheid verklaren, dat derzelve vloten of ook een gedeelte van die (immers zooveel mijn geheugenis medebrenge) nooit of ooit in zoo een verderfelijck uiterste en gevaar is geweest als tegenwoordig, dewijl men van de zijde van Spanje met te langzame schrede, en van voetje tot voetje gaat, waarmede niet alleen veel tijd verbruikt, maar ook somwijlen goede gelegenheid verzuimd worden'.

Heldendood

Op 30 mei kwam de Franse vloot in zicht. Den Haen bracht zijn schepen in de baai van Palermo ten anker om zo, met steun van het geschut aan de wal, de strijd met de Fransen aan te binden.

Onder Glas 22 werd Den Haen in 1677 begraven.
Foto: collectie auteur.

Drie dagen later zetten de Fransen de aanval in. Het gevecht ging aan Nederlandse zijde gepaard met grote verliezen. Op de *Steenbergen* (68 stukken) brak brand uit. Van Middellandt trachtte zijn leven te redden met een sprong door een kajuitpoort in zee, met het noodlottige gevolg dat hij verdronk. Kort voor het staken van de strijd sloeg een kanonskogel het achterhoofd van Den Haen weg. Hij was op slag dood.

Praalgraf onthouden

De Admiraliteit van Amsterdam wilde voor de gesneuvelde Den Haen een praalgraf oprichten en gaf daartoe opdracht aan beeldhouwer Rombout Verhulst, die ook de graf-tombe van De Ruyter vervaardigde. Daartoe wezen de kerkmeesters van de Goudse Sint-Janskerk de muur onder Glas 22 (de tempelreiniging) in het nieuwe zuidpand aan. De Staten-Generaal kwamen echter tussenbeide en verhinderden de uitvoering van het plan. Oorzaak hiervan was ongetwijfeld de afloop van de strijd bij Palermo, maar meer nog het moeilijke karakter van Den Haen, dat aan zijn nagedachtenis geen goed heeft gedaan. Pas op 26 april 1677 is zijn lichaam onder uitbundig klokgelui op eenvoudige wijze in de Sint-Janskerk aan de voet van Glas 22 ter aarde besteld. Ter herinnering werd een houten rouwboord, voorzien van zijn naam en overlijdensdatum, met daaronder zijn degen, in de kerk opgehangen.

Rouwboord en degen bevinden zich, in afwachting van de terugkeer naar de Sint-Janskerk, in het depot van het museumgoudA. Wat nog wel zichtbaar aan de zeeheld van weleer herinnert is de Johan den Haenstraat in de Josephbuurt.

Niet onvermeld mag blijven dat het Gouds Shantykoor West Zuidwest eind 2006 in een theaterproductie het bewogen leven van Jan den Haen op artistieke wijze zal uitbeelden.

Geraadpleegde literatuur

Backer Dirks, J.J., *De Nederlandsche Zeemacht in hare verschillende tijdperken I* ('s-Gravenhage 1890) 598.

Bruijn, J.R., *Varend verleden. De Nederlandse oorlogsvloot in de 17e en 18e eeuw* (Amsterdam 1998) 108-128.

Dolder-de Wit, Henny van, *De St.-Janskerk te Gouda. Mensen en monumenten in een oude stadskerk* (Amsterdam z.j. [1994]) 103-104.

Goudriaan, Koen, 'De Sint Barbarakapel: een multifunctioneel gebouw', *Tidinge* 16 (1998) 52.

Jonge, J.C. de, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen II* (Haarlem 1859).

Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek III (Leiden 1914) 523-524.

Pot, G.J.J., 'Gouda had tal van zeehelden. Hoe de stad in vroeger eeuwen haar grote figuren eerde', *Goudsche Courant* (27 augustus 1949).

Prud'homme van Reine, Ronald, 'De Republiek als een grote en kleine mogendheid ter zee (1648-1763)', in: J.R. Bruijn en C.B. Wels, *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam 2003) 105-139.

Met dank aan Jan Kooijman en Helen Kooijman-Tibbles, de bewoners van het pand Turfmarkt 142, en Henny van Dolder-de Wit, archivaris van de Sint-Janskerk, voor de verstrekte informatie over Jan den Haen.